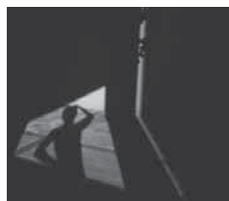

4 Гъалалны
гъарамдан
айырып бол-
магъа тарыкъ

5 Шайтанны
васваслары

7 Бир капирни
соравуна

НА КУМЫКСКОМ ЯЗЫКЕ

БУСУРМАНЛАНЫ РУГЪАНИ - ЯРЫКЪЛАНДЫРЫВ ГАЗЕТИ

Аллагъны аты булан, аявлу дин къардашлар ва къызардашлар!

Россияда ва Дагъыстанда этилген террорчулуклар инг башлап бусурманлагъа, Ислам динге къаршы чыгъа. Оьчлюкню, душманлыкъны ойлары гъайт этип бир-бир дагъыстанлыланы ой къурувуна сингдириле, амма себепсиз бирев де башгъаны яшавундан айырмагъа ихтияры ёгъу гъакъ зат.

Эгер де экстремистлер оьзлени къайдалары булан урушбатгъа къаршы ябушабыз деп билдире эди буса, шогъар гъакъыллы ищ деп айтмас эди, неге тюгюл урушбатны юзлер булан адамланы оьлтюрсе де токътатып болмай. Янгъыз Аллагъны алдындагъы жаваплылыкъ къайсы инсанни да низамлы, динли, иманлы, ватанын сюеген этип бола.

Адам оьлтюрювлер булан террорчулар динни токъташдырма гъаракат этебиз деп айта буса, динни къайсы топуракъда токъташдырагъанын сезип къарайыкъ. Дагъыстан – бусурманлар учун авур совет заманларда Ислам динни сакълап болгъан биргине-бир республика.

Мен бир-нече бусурман пачалыкъларда болгъанман, тек Исламны чечеклениво, оьсювю бизде йимик бир ерде де ёкъ деп ташдырып айтмагъа боламан.

Террорчулар гъакъыкътда не сюе экен? Бу соравгъа жавапны шо агъымны тарихине къарасакъ тапма боларбыз. Оьзлени сайтларын да язагъан кюйде, олар ерли гъакимиятны къабул этер эди, эгер Дагъыстанны янгы Президенти багъалы пальтосун да чечип, амалсызлар да уьстюн алышдыргъанча, простой опуракъ гийип юрюсе. Булай къарагъанда, бу ёрав адилли де гёрюне, тек олар, тарих де ачыкъ гёрсетеген кюйде, пальто булан бирче ону ерин де чыгъарып алмагъа сюежеклер.

Булай талаплар да бар туруп ва Москвада, Къызларда, Яхсайда болгъан агъвалатланы да гъисапгъа алса, бир-бир чиновниклени вагъабылагъа къаршы закону гери урмагъа герек дегенин англамагъа къыйын.

1999-нчу йылда исбат этилгени йимик, Дагъыстанны бусурманлары террорчулукъну ва гюч этивню бир заманда да къабул этмес. 90-нынчы йыллардан берли ругъани къуллукъчулар дагъыстанлыланы Ислам динге чакъыра. Гъали де мен межитлени имамларына, алимлеге чакъырыв этемен: Яратгъаныбыз Аллагъгъа тилегеиз терс ёлгъа тюшгенлер, ойлашып, товба этип, Ислам динни гъакъ байлыкъларын яймагъа къайтсын, парахат яшавгъа къайтсын деп.

Дагъыстанны муфтиси
Агъмат гъажи Абдулаев.

Имам Шамилни найиби эндирейли Идрис апенди

Исмайыл Ханмурзаев,
Востоковедение центрны илму
къуллукъчусу.

Охув йыллары

Мустапаны уланы белгили сиясат чалычывшу, имам Шамилни маслакдашы ва найиби, айтылгъан алим ва арабист Идрис апенди бырынгъы Эндирей юртда тувгъан. Къачан, не йыл тувгъаны белгисиз.

Ону атасы Мустапа да алим, арабист, юртунда абурлу оьзден адам болгъан. Идрисни тухумундан алда да белгили алимлер чыккъыган. Шогъар ону тухум тереге де шагъат. Ону уллатасы Али гъапиз (Къуръанны гёнгюнден

билген адам) болгъан, ону да атасы Мустапа Эндирейни къадиси эди. Ону агъасы Салигъ де (гъижрагъа гёре 1281-нчи йыл гечинген) уллу алим болгъан, огъар «Насир ад-дин» (динни кёмекчиси демек) деп абурлу ат тагъылгъан болгъан. Терен билимли Салигъ, бир-бир маълуматлагъа гёре, имаматда жаваплы къуллукъланы кюте болгъан.

Идрисни яш йылларыны ва охугъаныны гъакъында маълуматлар къалмагъан демеге ярай. Ол илмугъа атасыны ва юртундагъы алимлени алдында охумагъа башлагъаны чы белгили.

Сонг Идрис къумукъ тюздеги ва тавдагъы айтылгъан алимлени алдында охувун узатгъан. Ону уйретген адамланы арасында

Мансур Гъайдарбеков араканлы Сайтни эсгере. Бу адам уллу алим ва арап адабиятны терен биле деп санала болгъан. Ону китапханасы Дагъыстанда лап уллулардан гъисаплангъан. Сайт ярагълы Мугъамматны, эндирейли Ташав гъажини, яхсайлы Юсупну, игалили Сайтни, къазанышлы Дайитбек Абдурагъманни, имамлар Къази Мугъамматны, Гъамзатбекни, Шамилни ва кёп-кёп белгили оьзге адамланы охутгъан. Оланы кёплери бир вакъти охугъан ва, кюйге къарагъанда, бир-бирин яхшы таныгъан.

Охувун тамамлагъан сонг, Идрис ата юртуна къайтып, арап илмулагъа уйрете болгъаны белгили.

► 3

Василатун нажат

Абусупиян Акаев

Бисмиллагъи ррагъмани ррагъим.

Алгъамду лиллагъи Раббил аламин. Вассалату вассалам гъала расулигъи Мугъаммадин ва гъала алигъи ва асгъабигъи ажмагъин! Амма баъду.

Ай дин къардаш! Шариат деген – намаз йимик, ораза йимик, Аллагъу Тааланы буйрукълары да, урудан-зинадан сакъланмакъ йимик гери урмакъларыдадыр.

Тарикъат деген – Аллагъу Таалагъа гъар не оьзлер булан ювукъ болагъан затланы этип, Аллагъу Таалагъа етишмакъны ёлундагъы мезгиллени гесе бармакъдыр.

Гъакъыкът деген – Аллагъу Таалагъа етишмакъны даражасына чыкмакъдыр.

Олай болгъан сонг, шариат – гемеге ошайдыр. Тарикъат – денгиз йимикдир. Гъакъыкът буса – ол денгизни ичиндеги жавгъардыр.

Жавгъарны суйген гиши гемеге минип денгизге тюшеген йимик, гъакъыкътны суйген гиши де аввал шариатны билип, сонг тарикъатгъа гирмеге герекдир. Олай этмесе, даража тапмас.

Аллагъу Тааланы танийгъан гъар бир къулгъа инг аввал мурат болгъан гъакъыкът учун аввал шариат, сонг тарикъат шарт болмакъ саялы, «Сафинатун нажат»-да¹ шариатдан таман чакъы затны язгъан эдик. Гъали буса шу китапда тарикъатдан гъар тийишли затны язып, «Василатун нажат»² деп ат да кююп, басмагъа салдым. Анда – иман да, ислам да баян этилген эди. Мунда буса – игъсан³ баян этилежакъдыр. Накъшубанд тарикъатда язылгъан арап китаплар болду, ажам китаплар болду, барыны да гъасилин кюймай язмагъа къастыбыз бар. Аллагъу Таала тавфикъ⁴ берсин, амин!

Устаз тутмакъдан

бир-эки сёз

Ай дин къардаш! Тарикъатгъа гирмеге суйген гишиге устаздан чара ёкъдур. Абу Язид ил-Бастами Къуддиса Сирругъуба айтгъангъа гёре, «шайыхы ёкъ гишини шайыхы – шайтан болур».

«Устасыз Аллагъу Таалагъа къуллукъ этмеге ярамас» деген сёз мурат тюгюл. «Устасыз къуллукъ этген гиши гъакъыкътгъа етишип, кашфу караматны⁵ есси болмас» демек муратдыр. Илмусуз жагъил гиши тарикъатгъа устасыз гирсе, Иблис-малъуьнге оюнчакъ болуп къалмагъы да йыракъ тюгюлдюр.

Алим гиши тарикъат китаплагъа къарап, устаздан бютюнлюк этемен десе, огъар да ёл кёп айланч болур. Устаз булан бир гюнде гесеген ёлну, устасыз бир йылдан да гесмес. Алай буса, гъакъыкътгъа етишемен деп Аллагъу Таалагъа къуллукъ этеген гъар бир гишиге, бир устаз герекдир.

Устаз герек, амма этип тутмагъа ярайгъан гиши гъали бизин арабызда кызыл алтундан да аз.

Ишни шулайлыгы учун, устазман деп вирд⁶ берегенлени арасындан яхшысын актъарып, амал буса истихара⁷ да этип, алимлерден де сорап тутмагъа да герек. Тутгъан сонг, аны гъюрметин де бек сакълап, тарикатны эдеблерин⁸ де камил кюйде юрютмеге де герек. Шолай этмесе, мюрид⁹ гиши даража тапмас. Масала, бизин Дагъыстанда бу заман вирд алгъан гишилени санаву бир юз элли минг болмагъа ярай. Амма бир юз элли керен минг гишиден элли гиши сама даражагъа чыгъып гёрюнмей. Шолай болмакъгъа себеп, яда устазланы осаллыгы болмаса, яда мюрид оьзю тарикатны эдеплерин камил кюйде юрютмагъы¹⁰ болмаса, оьзге не себеп болур?!

► 6

Бусурман алимлер террорчулукъга къаршы

Мисрини муфтиси айтган кюйде, террорчулукъ ишлер динни терен уйренмеге бизин борчлу эте. Доктор Али Жума Москвада ва Иракъда болган атылтывланы айыплагъан. «Дюнъядагы бары да бусурман алимлер этилген ишлени къатты кюйде айыплай, – дей Мисрини муфтиси. – Шолайлыкъны дин, жамият, сиясат якъдан да англамагъа ярама». Булай вагъши ишлер дагы болмас учун, Жума ойлашагъан кюйде, халкъара жамият биригип иш къурма тарыкъ ва террорчулукъну себеплерин, муратларын ёкъ этивню уьстюнде мекенли чальшма герек.

Алимлер ташдыргъаны йимик, айыбы ёкъ адамланы оьлтюрюв, оланы къоркъутув – Шариат къатты кюйде гери урагъан иш. Ислам дин айыбы ёкъ адамланы оьлтюрмеге бир ёл да къоймай, шогъар бир себеп де ёкъ. Ким ва не муратлар булан шолай иш эте буса да башгъа туююл, гери урув бар кююнде къала.

Ислам динге гёре, дагну вакътисинде де, дав этмейген ватандашлагъа: къатынлагъа, яшлагъа, къартлагъа, кешишлеге, къаравулчулагъа, сатывчулагъа ва шолай озгелеге зарал этмеге ярамай.

Алимлер айтагъаны йимик, террорчу ишлени биринчи къурбаны бусурманлар оьзлер бола, неге туююл жамиятны эсине гелеген кюйде, Ислам дин террорчулукъ, адам оьлтюрюв ва къан тегюв булан байлавлу. Алимлер билдирген кюйде, Ислам шолай ишлерден таза.

Къолун оьпме къоймагъан

Тюркияны премьер-министри Режеп Тайип Эрдоган

ган къатыны Амина Эрдоган булан Парижге гелгенде, оланы Францияны тыш ишлени министри Бернар Кушнер къаршылагъан болгъан.

Эрдоганны къолун алгъан сонг, Кушнер иелип, Аминаны да къолун алмагъа ва оьпмеге къарагъан. Амина Амина бирев къолу булан шолай этмесе яхшы дегенни англагъан ва къолун артгъа алгъан.

Францияны тыш ишлер министри, кюйге къарагъанда, уллу къонакълагъа абур ва гьюрмет этме сююп, къатынгишини къолун оьпме суйген, тек ол Режеп ва Амина Эрдоганлар Ислам динни къанунларын къатты юртеген бусурманлар экенни гьисапгъа алмагъан. Шолай болгъанда, Амина ят эргиге оьзюне тиймеге ва къолун оьпмеге бир заманда да къоймас.

Белгили йимик, Тюркияны премьер-министри тыш пачалыкълагъа барагъанда даим оьзю булан къатынын да ала. Тюркияда явлукъ байлавлу айланасында къайнар эришивлюклер болагъангъа да къарамайлы, Амина – герти бусурман къатынгиши – Ислам талап этеген кюйде гьижап байлап юрюй.

Мычыгъыш республикада гъаракат этиле

Мычыгъыш республиканы президенти Рамзан Къадыров террорчулагъа ва вагъгабылагъа къаршы гъаракатны гючлендирмеге талап эте. Ол айтган кюйде, мычыгъыш халкъгъа наркомания, ичкилик, вагъгабылыкъ йимик ят англавлар ёкъ этилмеге герек.

«Гъар чиновник, гъар ватандаш бизин халкъыбызгъа, мердешлерибизге, динибизге ят ишлеге къаршы турмагъа тарыкъ. Бу тармакъдагы гъаракатда ругъаны къуллукъчулар, ихтиярланы якълайгъан къурумлар, жамият бирче иш гёрмесе пайда болмас», – деген Р.Къадыров.

Президентни сёзлерине гёре, террорчулукъ ва вагъгабылыкъ жамиятдан тазалап тайдырма герекли масъалалар.

«Мени сёзлеримден бандитлени гючю бар ва олар оьзлени дагы да гёрсетмеге болар деп англама тарыкъ туююл. Оланы къалды-къулдулары республикадан тайып битмегенликде масъала. Гъар аглю авлетлерин Ислам динни къанунларына гёре ва бизин хасиятларыбзгъа къыйышывлу тарбиялама герек. Эгер де пеленчени уланы бандитлеге къошула буса, шогъар инг алдын ону ата-анасы айыплы. Авлетин парахат яшавгъа къайтармакъ учун, олар оьзлерден болагъан бары да затны этмеге герек. Ата да, ана да авлети не булан машгъул экенин, нечик ойлашагъанын, не юртегенин билмеге тарыкъ ва балагъдан сакъланмагъа тарыкъ», – дей Р.Къадыров.

Къадыров айтагъан кюйде, террорчулар тыш улкели спецслужбаланы агентлери ва олар, Ислам динни ичинден бузма сююп, террорчулукълар эте, адамлагъа балагъ гелтире. Ол билдирген кюйде, Москвада террорчулукълар этгенбиз деп айтагъанлар, каказлылагъа тахшагъарда басгъын этилежек ва оьзлени сыдралары толажакъ деп умут эте.

Гьижап байлама гери урагъан саялы...

Тюркиялы мингге ювукъ студент Боснияны университетинде охуй. Олар ондагы охув гъакъ аз, ашы таъли экенин ва тиштайпалагъа гьижап байлава гери урув ёкъну ушаталар.

Тюркия светский пачалыкъ санала. Шо саялы ондагы охув ожакъларда гьижап байламагъа яратылмай. Боснияда буса олай гери урув ёкъ экенге, кёбюсю тюрк жагъил адамлар шо ювукъ сапаргъа чыгъа. Сараево деген шагъарда уьч халкъара университет бар, оланы экёюне харжны Тюркия бере.

Тюркияны премьер-министри Режеп Тайип Эрдоган Сараеводагы Халкъара университетни

(International University of Sarajevo, IUS) студентлени янгы шагъарын ачгъан болгъан.

«Мен бу университет адамланы ювукъ этер маданият кёпюр болургъа ва Балканлагъа парахатлыкъ гелерге инанаман», – деген ол шатлы жыйында.

Тюркиялы охувчу тиштайпалар энни Сараевода охуй ва оланы кёплери гьижап байлайлар.

«Явлукъ байлавлу булан масъала баргъа мен мунда охумагъа гелгенмен», – дей архитектура факультетде охуйгъан Кахид Нур Кунук. Ислам дин охув ожакъны битдирген сонг, Ватанында ол бир пачалыкъ ва оьз еслигиндеги (частный) охув ожакъгъа охумагъа туюшмеге болмагъан, неге туююл оларда явлукъ байламагъа гери урула.

Террорчулар бусурман туююллер, бусурманлар да террорчу болуп болмай

Бир-бир информация къуралларда Москва метрода болган атылтывлугъа байлавлу язагъанда, террорчулагъа «шагъит» деген атны къоллай. Россияны муфтилени Советини Председатели муфти шайых Равил Гайнутдин шо гъакъда билдирив этмеге борчлу болгъан. Ол айтган кюйде, бусурман адам учун, Ислам динни якълап, сыйлы давда, жанын къурбан этген оьр даражалы бу англавлу адам оьлтюрювчюлеге тагъагъаны дурус туююл. Неге десе, бу сыйлы сёзю терс кюйде ким-ким булан да байласа, гележекде жагъил адамланы шолай уллу гюнагъ ишлеге чакъырагъанда йимик болажакъ.

Равил Гайнутдин булай деген:

–Биз бирдагы керен ташдырабыз: террорчу адам бусурман болуп болмай, бусурман буса, террорчу болмас. Экстремизмни ва террорчулукъну Сыйлы Къурбан ва Пайхаммарны суннети булан бир аралыгъы да ёкъ!

Бизин жамиятда, къайсы буса да бир адамны ишлеринде сав динни айыплама ярамайгъанны, бара-бара англайгъан болуп бара. Бизин аслу муралыбыз – динни артында яшынагъан экстремистлени

сыдралары оьсмей, кемийгенни этмек. Информация къураллар буса, дин англавланы билип язмагъа герек, неге туююл уьстенсув янашыв янгы масъалалар тувдурмагъа бола.

Россияны муфтилени Совети жинаятчыланы миллетин, динин яшырма герек деген законну къабул этмеге тийишли деп алда да таклиф этген эди. Шолайлыкъ Ватаныбызда миллет ва дин ара эришивлюклени алдын алма, россия жамиятыбызны бирикдирме кёмек этер деп ойлайбыз.

www.islamdag.ru деген сайтдан алынган

<p>Учредитель Благотворительный фонд «Путь». Газета печатается по согласованию и одобрению Духовного управления мусульман Дагестана</p> <p>Редакционный совет Председатель редакционного совета муфтий РД Ахмад-хаджи АБДУЛАЕВ Мухаммадханафи-хаджи ГАМЗАТОВ</p> <p>Главный редактор Патимат ГАМЗАТОВА</p>	<p>Редактор Азиз МИЧИГИШЕВ Компьютерная группа Лейла ГУСЕЙНОВА Гульнара АБДУЛАЕВА Менеджер Мухаммад ХИРИЯСУЛАЕВ Абдусабир АХМЕДОВ</p> <p>Газета зарегистрирована Федеральной службой по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций. Свидетельство о регистрации ПИ № ФС 77-37006 от 29 июля 2009 г.</p>	<p>Индекс 51325 При перепечатке ссылка обязательна.</p> <p>Набрано и сверстано на компьютерной базе газеты «Ас-Салам». Отпечатано в ООО «Дом печати» по адресу: пр-т Акушинского, 20.</p> <p>Заказ № _____</p> <p>Сдано в печать 13 апреля 2010 г. Тираж 3. 900 экз.</p>	<p>Адрес редакции 367015, РД, г. Махачкала, ул. Азиза Алиева 2. Тел.: (8722) 61-00-64.</p> <p>По вопросам подписки и доставки обращаться по телефонам: по Республике Дагестан — 8-988-699-28-24 по г. Махачкале — (8722) 914-222.</p> <p>E-mail: assalamweb@gmail.com; www.assalam.ru</p>
---	--	---	--

Имам Шамилни найиби эндирейли Идрис апенди

1 « Муаллимлик касбусун ол эрте башлагъан, шо заман огъар янгыз 25 йыл бола болгъан. Узакъ къалмай ол белгили алим бола. Терен билимли, билимин герек ерде атив кьоллап бажарагъан ва оюн ажайып етишдирип айтып болагъаны саялы огъар «дилбар Идрис» (Идрис красноречивый) деп ат тагъылгъан болгъан.

Азатлыкъ учун давдагъы ортакъчылыгы

Шо девюрдеги агъвалатлар Идрисни рагъат кьоймай. Ол къаламны савутгъа алышдырып, не себепден савутлу давгъа кьошулгъаны белгисиз. Шолайлыкъгъа ону белгили юртлусу, накъшубанди тарикъатны муршиди Ташав гъажини таъсири гелтирмеге ярай. Ташав 1834-нчю йыл Мычыгъышны имамы этилип сайлана ва рус асгерге кьаршы дав юрте. Ол Дагъыстанны ва Мычыгъышны жамиятларын давгъа кьошулмагъа чакъыра болгъан.

Шо вакътилерде Эндирей кувунлу гьалда болгъан. Юрт экиге бөлуне. Башында Ташав гъажи ва Идрис апенди булангъылар Россиягъа кьаршы дав этмеге чкъыра. Эндирейни къадиси Мама гиши ва ерли беклер буса, давгъа кьаршы болгъан. Маслагъат ёл табып болмагъаны саялы, биринчи гюпге Эндирейден чыгып гетмеге тюше. Ташав мюритлери булан Мычыгъышгъа гете. Бир нече йылдан сонг, Идрис Шамилни янына гете.

Шамил ону иманын ва билимин гьорюп, огъар бек гьормет эте ва къатты кюйде инангъан, неге тюгюл Идрис гертиден де терен билеген алим болгъан. О заманларда адабият ва илму масъалалагъа багъышлангъан гьере, жыйынлар кепь оьтгериле болгъан ва Идрис де шолардан арек болмагъан. Айтывгъа гьере, бир гезик имам Шамил шолай мажлис жыйып, бир якъгъа Идрисни, башгъа якъгъа бир нече алимлени олтуртуп, бек кьыйын сорав берген болгъан. Алимлер берилген соравгъа жавап берип болмагъанда, Идрис шогъар толу жавап кьайтаргъан. Шондан сонг имам Шамил: «Муна шу саялы мен Идрисни сюемен ва гьормет этемен», – деген болгъан.

1847-нчи йылны март айында, гьерсетген кьочкакъчылыгы ва гьаракатчылыгы саялы, Идрис апендини имам Шамил Аугъну найиби этип белгилей. Шо кьулулукъда ол янгыз административ борчлар булан дазуланмай, дав ишлени де юрте болгъан. Ол барабара гючлю сиясат чалычывшу бола ва Кьумукъ тюздеги ва ону дазусундагъы Мычыгъышда да бары да ишлени юрте.

Ону алдына салынгъан масъалалар бек четим ва агъамиятлы болгъан. Ол да салынгъан борчланы оьр даражада кютген. Эндирейни абурлу, гьермекли адамлар булангъы аралыкъларын ол багъалы маълумат жыйывгъа ажайып кьоллама бажара болгъан. Озокъда, булай гьал мюритлени ишине яхшы пайда гелтире ва «...намуслу Идрисни устьюнлюклерини дазусу болмай». Ону гьакъында яза туруп, тарихчи булай эсере: «Идрис апенди имам Шамилни лап кьочкакъ найиплеринден болгъан, ол лап да кьыргъын урушларда ортакъчылыкъ этген ва кеп савгъатгъа ес болгъан». Огъар берил-

ген бир белгини устьюнде булай языв болгъан: «Бу белги арсландай кьочкакъ Идрис апендиге берилген».

Имаматда кьочкакъ асгерчилени имамдан кьайры найиплер де савгъатлама ихтиярлы болгъан. Шолай Идрис апенди гьижра булан 1267-нчи йыл (1850–1851) берген орден сакълангъан. Онда булай язылгъан: «Бу игит. Урушда ол арслан йимик чапгъын эте. Игитлер кеп, тек муну йимики ёкъ. Савгъатлагъан Идрис апенди, 1267-нчи йылда».

Ишине гьере ол тюрюл-тюрюл адамлар булан кеп ёлугъа, шоланы арасында мюритлени якъчылары да, душманлары да бола. Эндирейде буса, Рус пачагъа кьаршы ябушагъанлагъа юрте-

ги авагъанлар аз болмагъан. Гьатта ол бир-бирде рус асгер башчылар булан да ёлугъуп, душманны асгерлери кьайда барагъанны, не ерде турагъанны биле болгъан.

Кюйге кьарагъанда, рус асгерде де дагъыстанлылагъа юреги авагъанлар болгъан. Имам Шамилни шо замангъы асгер устьюнлюклерини Идрис тапгъан маълуматлар булан байлавлу болма ярай. Идрис булангъы къатнаву кьойгъан сонг, Шамилни устьюнлюклерини бир къадар аз болгъаны, четим гьаллар арт-артындан тувагъаны да шолайлыкъны исбатлай.

Ерсиз айыплавлар

Имамгъа бир-бир ювукъ адамлар ва найиплер Идрисни устьюнлюклерин, огъар имам яхшы янашагъанын гюлей болгъан. Олар тюпден таба имамны огъар кьаршы бакъдырма башлай. Натижада найиплени арасындагъы бир-бир ялагъайлар, ялгъанчылар ону гьакъында ялгъан хабар яа. Идрис эки де ян булан къатнайгъанындан, четим иш юртегениндан пайдаланып, ону устьюне арза этиле. Аста-аста имаматны шо кюйдеги айтды-къуйтдулар бумма башлай.

Идрисни гюллейгенлер не этип де имамны огъар ачывун чыгъартма къаст къыла. Узакъ къалмай шоллагъа онгайлы кюй табыла. 1848-нчи йыл

буртунайлы Къайырбек дейген найипни асгери Эндирейге чапгъын эте. Шондан сонг Идрис апенди мюритлени кьайдаларын танкыгъ эте, неге тюгюл рус пачаны асгерине кьаршы ябушабыз деп, олар бир-бир гезиклерде тюзюкде яшайгъан кьумуь юртланы талай болгъан. Шамилни айланасындагъылар айтылгъан сьзлени маънасын алышдырып, Идрис имаматдагъы ёлдашлары булан оьзюню «оюнларын» этмеге сюе деп гьерсете.

Башлап Шамил ялагъайланы сьзлерине тынглама да сюймей, олагъа инанмай. Амма бара-бара ол инамлы найибинде аз-аз шекленме башлай. Кеп ойлшагъан сонг, имам Идрисни чакъырып, оьзюню шекликлерини

ынлы вакътилерде олар имаматны гьайын этивню орнунда, бир-бирини устьюнден ялгъанлар айтыв, гюллев, гьатта душмангъа сатылыв булан машгьул. Олагъа Идрис акъыраплар, бьрюлер ва йыланлар дей. Бир себепсиз шо намартланы агъусундан зарал гьргени Идрисни оюндан таймай. Ол Шамилге хатири кьалып булай яза: «Сизге яхшы, сююв гьислер булан янашагъан адамгъа, себепсиз айыплангъан сонг, сизден айрылмагъа нечик кьыйы! Илмусу ярыкъ ва ярыкъландырыв болгъан гишиге кьаршы ол ялгъанчылар кьайдагъы оюнлар этмедими?!»

Имам бу кагъызыны охугъанда, бек пашман бола ва этген ишине гьекюне. Ол янгылышгъанын ва негъакъ огъар кьаршы болгъанын, намартлар оланы арасын бузмагъа болгъанын англай. Имамдан айырмакъ учун Идрисни гьакъында ялгъанлар айтыла.

Давдан сонггъу яшаву

Имам Шамил булангъы аралыкъ уьзюлген сонг, Идрис сиясат ишлеге дагъы кьошулмай, оьзю кеп сюеген касбу – муаллимликни юрте ва оьлгенче Эндирейни баш къадиси болуп ишлей. Ол шо кьулулукъда ал заманарда оьзюне кьаршы тургъан Мама гишини ерин тутта.

Уллу алим Идрис апендини тюрюл-тюрюл китаплары булангъы бай китапханасы болгъан. Шо китапланы кеплерин ол оьзюню кьолу булан гьечюрген болгъан. Амма шонча да уллу байлыкъ гьалиге сакъланмагъан. Гьргенлер айтагъан кюйде, Октябрь инкьылапдан сонг, динге кьаршы йылларда кьобюсю китапланы яллата. Гьалиге сакъланып янгыз бир-нече китап тюгюлесе ёкъ. Шоланы кеплери белгили алимлени айтывлары, оланы китапларындан гесеклер. Бусурман ихтиярлагъа багъышлангъан макъалалар да бар. Китапларда тюрюл-тюрюл масъалалагъа байлавлу ойлар, ёравлар да ёлугъа.

Бизге етишген Идрис апендини китапларыны арасында булайлары бар: "Тухфат ал-абрар"; имамлагъа кьаршы язылгъан Мама гишини къасыдына багъышлангъан "Баварик ал-Хавариф"; бир-нече тагъмислер; Пайхамарны агълюсюн макъгайгъан къасыда; тюрюл-тюрюл кьайдада язылгъан шиърулар; кеп кагъызлар; илму макъалалар ва коментарийлер.

Идрис апендини асарларында аслу ерни азат учунгъу ябушув, бир-бир алимлени «чапгъынындан» мюритлени ишин якълав тутта. Ол динге ва кьылыкъ-тарбиягъа багъышлагъан шиърулар да язгъан.

Язгъан кагъызларында ол Кьуръан калиманы, гьадислени, машгьюр алимлени сьзлерин пагъмулу кюйде кьоллама бажара. Ол бу якъны яхшы билегенин гьерсете. Идрис апенди тагъмис язвуда да айрокъда гючлю болгъан. Шиъруланы бу кьайдасында автор оьзге язвучуну асарына оьз ойларын кьоша, ону толумлашдыра ва тыш низамына кьыйышма да герек. Тагъмислени ким-ким де яратма бажармай болгъан

Идрис апенди гьижра булан 1290-нчу йыл (1873–1874-нчи йыллар) гечинген ва ата юрту Эндирейде гьемюлген. Гьалиге ону зияраты сакъланып бар, огъар атив кьарав да этиле, устьюне кеп адам да геле.

Гъалалны гъарамдан айырып болмагъа тарыкъ

Ислам динге гёре ашамагъа ярайгъан ва гери урулагъан жанлар

Магъаммат-Амин Магъамматрасулов.

Не затны ашамагъа ярай ва не затны ярамайгъанны гъакъында бусурман адам инг алдын билмеге тарыкъ, неге тюгюл гъарам ашны ашайгъанлагъа къатты жаза болажакъ деп билдирилген. Мугъаммат Пайхаммар ﷺ булай деп айтгъан: «Гъарам аш булан ѳсген къркъара жагъаннемни отуна лайыкълы». Гъалалны ва гъарамны айырагъан, кюрчюлендиреген Къуръанны бу аяты санала (маънасы): «**Яратгъаныгъыз сизге тазаны (гъалалны) къоллама ихтияр бере ва насны (гъарамны) гери ура**» («Араф» деген сура, 159-нчу аят).

Денгизде (судда) болагъан ва кърурда узакъ заман турмайгъан бары да жанны ашамагъа яратыла. Масала, хортмалар (кит), акулалар, дельфинлер ва шолай башгъалары.

Кърурда ёлугъагъан бары да жанланы ашамагъа ярай, Шариат гери урагъанларындан къайры. Гъавда къоллап болардай итти тишлери, тырнакълары бар жанланы ашамагъа ярамай. Ашамагъа яратылгъан жанланы арасына гирегенлери: кбой, эчки, тое, сыйыр, ат, тавукъ, тюлюкю (бу гъавда итти тишлерин ва тырнакъларын къолламай деп санала), кбыр эшек, кьубагийик, кьоян, тавшан, кирпи, атъялман, ченгертки, гесертки, страус, къаз, бабиш, жагъа, гёгюрчюн ва шолай башгъалары.

Ашамагъа гери урулагъан жанланы арасына гирегенлери: уй эшек, арслан, къаплан, бёрю, аюв, пил, маймун, мыгъый, кърчыгъа, къраракъуш, ябалакъ, чагъан, мишик, йылан, къраргъа, акъырап, чыгъкъан, лобан, папугъан, павлин, варканат, моллюсклер, ченгерткиден къайры бары да жанжанывар.

Судда да, кърурда да яшайгъан бары жанлар ашамагъа гери урула: крокодиллер, такъалыбалыкълар, бакъалар, раклар ва шолай башгъалары.

Этин ашама яратылагъан ва ашама гери урулагъан гъайванлардан тувгъанлар гери урула. Масала, къачыр.

Бир-бир жанланы Пайхаммар ﷺ ашама гери урагъан булан бирче, олтюрме де гери ургъан. Шоланы арасына варканат, хомурсгъа, балжибин, бакъа, удод ва шолай башгъалары гире.

Амма бир-бир гъайванланы олтюрмеге яхшы деп саналагъанлары да бар. Шоланы арасына йыланлар, чыгъкъанлар, лобанлар, тамгалы къраргъа, кьутургъан ит, телжибин гире.

Шариатгъа гёре сокулмагъан гъайваннны этин де къолламагъа яратылмай. Чабакълардан ва ченгерткилерден къайры.

Къайсы жанны да йымырткъаларын ашамагъа яратыла. Масала, эти гери урулагъан къраракъушну, къраргъаны ва шолай ѳзгелени йымырткъалары ашамагъа гъалал.

Ашамагъа гери урулагъан затла-

ны арасына нажжас да гире. Масала, мурдар оылген гъайваннны эти, къан, алкоголь, наркотиклер, къркъарагъа зарал гелтиреген затлар: агъу, шиша, топуракъ ва шолай башгъалары. Яратгъаныбыз Къуръанда булай айтгъан (маънасы): «**Оъзюгюзню оълюмге гелтирмегиз**».

Ер сибирип къазангъан яда нажжас ишлер булан байлавлу (мисал учун, къан чертив) булан къазангъан акъчагъа ашамлыкъ сурсат алмагъа яхшы

тюгюл деп санала.

Четим гъалгъа тюшген адам башгъа заманда гъарам ашланы ашамагъа ихтиярлы. Масала, ачдан оылмес учун, адамгъа донгузну да, итни де этин ашамагъа ярай, тек тойгъунча тюгюл, янгыз ачлыкъны басылтмакъ учун ашамагъа герекни билмеге тийишли.

Яратгъаныбыз бизге янгыз гъалал ашны къолламагъа имканлыкъ берсин деп тилейбиз ва гъарамдан йыракъ этсин. Амин.

Жагъаннемни отун гёз алгъа гелтирмеге болагъан ер

Киринегенде билмеге герек борчлар ва этмеге яхшы (сюннет) ишлер

Шагъбан Рамазанов.

Шариатны къанунлары сакълана буса, гъамамгъа бармагъа гери урулмай. Пайхаммарны ﷺ асгъабалары Мисридеги гъамамгъа баргъан болгъан. Оланы бириси гёргенини гъакъында булай айтгъан: «**Гъамам – яхшы ер, неге десе жагъаннемни отун гёз алгъа гелтирмеге кёмек эте ва къраркърараны насдан тазалай**» (буну Абу Дарда ва Абу Аюб аль-Ансари етишдирген). Пайхаммарны ﷺ башгъа асгъабы буса, гъамам лап яман ер деген, неге

тюгюл шонда болагъанлар авратын ача ва намусун гас эте. Шолайлыкъда, гъамамда болагъанлыкъны яхшы янлары булан янаша яманлыкълары да бар. Амма гъамамда болувну эдеплерин сакъласа, шону пайдасы аз тюгюл.

Киринеген ерлерде болувну къатты кюйде сакълама герекли оъз низамы да, сюннетлери де бар. Борч ишлени гъакъында айтса, олар оъзюнге бакъгъан эки ва башгъалагъа бакъгъан эки талап бар. Оъзюнге бакъгъан борчлар – аврат ерингни яшырмакъ ва олагъа биревню де тиймеге кьой-

май сакъламакъ. Башгъагъа бакъгъан борчунг – оланы авратына кърарамакъдан сакъланмакъ ва, тарыкъ болса, аврат ерлени ачмакъдан сакъламагъа герекни оланы эсине салмакъ. Бирлер ойлашагъан кюйде, гери урувну гъакъында айта турмакъны маънасы ёкъ. Шо пикру терс, неге тюгюл Шариат бизден шолай айта турмакъны талап эте. Бизин чакъырывубуз бош сёз кюйде къалмайлы, къабул этилмеге бола.

Гъалиги киринеген ерлер барысы да Шариатны къанунларына толу кюйде кыйыша деп айтмагъа кыйыш. Айрыча спортзаллардагъы киринеген душланы ва жамият гъамамланы эгермеге герек. Спортзалланы душларынды спортсменлер яп-ялангъач да болуп, бир-бирини алдында киринелер, шо буса гери урулагъан (гъарам) иш. Тренерлер булайлыкъны англата эди буса, яхшы болар эди яда билеген адамланы чакъырып, масъаланы ачыкъ этмеге да ярай. Эргишилер учун аврат деп санала гинникни де тобукъланы да арасындагъы ер.

Гъамамгъа барагъанда сюннет деп саналгъан он зат бар:

- 1.Къраркърараны тазаламакъ, бу макъталагъан иш, ва дин гёрсетеген кюйде киринив.
- 2.Гъамам саялы гъакъ телене буса, есини кърартайлы, акъчаны кирингиче бермек.
- 3.Гъамамгъа сол аякъдан гирмек.
- 4.Гирегенде: «Абузу билляги миннашшайтани рражжим» деп айтмакъ.
- 5.Сув гелтириле буса яда аз буса, шону аявлап харжлама тарыкъ.
- 6.Гъамамда болагъанда жагъан-

немни отуну гъакъында ойлашмакъ. Гъамамдагъы иссилик жагъаннемдеги от йимик тюгюл буса да, чыдамагъа кыйыш болажагъын сезмеге чи бола.

7.Аллагъны атын эшитилген кюйде эгеривден сакъланмагъа тарыкъ.

8.Гирип гелгенни саламына жавап къайтармагъа тарыкъ тюгюл ва бирев, билмейли салам къайтаргъан буса, отъар: «**Афакаллагъ**» (сени Аллагъ сакъласын) деп айтыла. Гъамамда къол алыгъа гери урув ёкъ. Шонда Къуръанны эшитилген кюйде охумагъа да ярамай, ичинде охумагъа чи ярай.

9.Маркача ва ясси намазланы арасында да, гюн батагъан заманда да гъамамгъа бармагъа яхшы тюгюл деп санала, неге десе шо вакътилерде шайтан адамланы тюз ёлдан тайышдырывун бирден-бир гючлендире.

10.Киринегенни аркъасына сув текмеге ярай.

Медицина якъдан алгъанда гъамамда киринивню кёп пайдасы бар. Масала, исси пусдан сонг аякъланы сувукъ сув булан чайса, подагра деген аврувдан сав болма бола. Гъамамдан сонг сувукъ сув булан баш жувма яхшы саналмай, сувукъ сув ичме де яхшы тюгюл. Алимлер айтагъан кюйде, яйда гъамамда киринген сонг бираз юхламакъ – къраркъраргъа эм.

Гъамамда къатынгишилени киринивнюню гъакъында айтсакъ, Аллагъны Элчиси ﷺ айтгъанны белгилейик: «**Уъюнде гъамамы бар туруп, эргиши къатынына гъамамгъа бармагъа гери урмагъа тарыкъ**».

Ислам чакъырагъан бары да затда тазалыкъ ва низам бар.

Шайтанны ваваслары

Васвас шайтандан гелеген «аврув»

Гъажимурат Омаргъажиев.

Гъарибизге шайтан гелип, гери урулагъан, гъарам затлагъа къарамагъа, этмеге чакъыра. Бусурман адамны тюз ёлдан айырмакъ учун, Иблис Аллагъ гери ургъанны этдирмеге бек къаст къыла. Налатлы шайтан инсанны ибадатдан айырмагъа гючюн къызгъанмай чалыша. Шону англайгъан бусурман, шайтангъа къаршы гъаракат этмеге къарай, шотайлыкъ да ону динини тазалыгъын гърсете. Пайхаммаргъа ﷺ вавасны гъакъында сорагъанда, ол булай деген: «**Бош уйге уручу гирмейгенде йимик, юреке иманы ёкъну янына да шайтан гелмей**». Адамгъа гери урулагъан ишлер уьч якъдан геле: яманлыкъгъа тартагъан напсдан, шайтанжинлерден, яманлыкъга чакъырагъан адамдан.

Напсны гъакъында Яратгъаныбыз Къуръанда булай айта (маънасы): «**Биз адамны яратгъанбыз ва огъар ону жаны не айтагъанны билебиз. Биз огъар ону къан тамурундан да ювукъ-буз**» («Каф» деген сура, 16-нчы аят).

Шайтандан гелеген якъны гъакъында Яратгъаныбыз булай суратлай (маънасы): «**Амма Иблис огъар булай ёрай: «Гъей, Адам! Сагъа даимликни терегин ва битмейген гъакимликни гёрсетейими?»**» («Тагъа» деген сура, 120-нчы аят).

Уьчюнчю ёлну гъакъында буса, Есибиз Аллагъ булай айта (маънасы): «**Айт: «Адамланы Аллагъыны, адамланы Пачасыны алдында якълыкъны излеймен (напсымны яман вавасларындан), яшыртгъын вавасчыдан сакъланмакъны тилеймен (кёп сёйлейген шайтандан демек), юреке шеклик тувдурагъан жинлерден ва шайтандан сакъланмакъны тилеймен**» («Ан-Нас» деген сура).

Аллагъ булай деп айта (маънасы): «**Шотайлыкъда, Биз пайхаммаргъа душман белгилегенбиз – адамланы ва жинлени арасындан шайтанланы, бир-бирине алив сёзлер айтып алдатагъан**» («Аль-Анъам» деген сура, 6-нчы аят).

Яратгъаныбыз англатагъан кюйде, вавас адамлардан да, жинлерден де бола.

Ваваслагъа къаршы турмагъа тарыкъ ва шоланы артына тюшмеге ярмай.

Адамда намазгъа жувунгъангъа яда нече ракаат къылгъангъа байлавлу шекликлер тува буса, шо шайтандан экенни билмеге герек. Аллагъны кемегине таянса, шо кемеке таманлыкъ этер.

Сыйлы Къуръан китапны болгъан чакъы кёп охумагъа къаст къылмагъа тарыкъ, шо кепде гъар намаздан сонг да, эрген-ахшам да зикирлер охумагъа яхшы, Аллагъгъа бакъгъан къулдукъну камиллешдирме, Яратгъаныбызны атын эгермеге, гъарамдан сакъланмагъа, Есибизге тавакал этмеге тарыкъбыз.

Есибиз Аллагъ булай айта (маънасы): «**Эгер де сени шайтан адашдырмагъа башласа, Аллагъдан кемеке изле, Ол – Эшитеген де, Билеген де дюр**» («Аль-Аъраф» деген сура, 200-нчы аят).

Адам шайтангъа таби болса, ону артына тюшсе, шайтан огъар сюйген-сюйгенин этдирежек. Ваваслар ахырда уллу зарал гелтирежек аврувгъа гелтире адамны. Шо аврувгъа «уьст гелеген вавас» деп айтыла. Биревлер гысап этеген

кюйде, бу аврув оьзге аврувлар йимик: ону ойлары, къаркъара тербенивлери, къыйынлыкълары бола. Аврувгъа къаршы чыгъагъан адам, ойлары терс экенин англама башлай, тек шондан тезокъ къутулуп болмай. Вавасгъа къаршы турувда аслу гъалда адам утдура. Вавасны гючю шонча да арта, гъатта инсан бу аврувгъа бютюнлей бата ва къыйнала. Булай вавас адамлагъа ибадатда да, оьзге яшавда да тарый. Шайтандан ва напсдан гелеген вавас таяр, эгер Аллагъдан кемеке излеме башласа, къулну Есини де арасындагъы аралыкъ беклешсе, ибадат этивню камиллешдирсе ва гъарамдан сакъланса.

Ваваслар чыкыгъанда «**Азубиллягъи мина шшайтани рражжим**» яда «**Аузу биллягъи самиуль алим мина шшайтани рражжим**» деген истизаны айтмагъа яхшы. Бир-бир алимлени пикрусуна гёре, Аллагъны «**Ля илягъа**

сююп гелмей. Пайхаммарны ﷺ гъадисинде булай айтыла: «**Яратгъаныбыз мени уьмметимден гечер, эгер адам напсы айтагъангъа тынгламай буса, шону айтмай буса ва шогъар гёре юрюмей буса**» (Муслим етишдирген гъадис).

Яратгъаныбыз Аллагъ булай деген (маънасы): «**Аллагъ адамгъа ол гётерип болардан артыкъ затны этмеге буюрмай**» («Талаякъ» деген сура, 7-нчи аят).

Башгъа аятда Есибиз Аллагъ булай айтгъан (маънасы): «**Кююгюзге гёре Аллагъдан къоркугъуз**» («Ат-Тахабун» деген сура, 16-нчы аят).

Эгер бусурман ваваслагъа къулакъ асмай буса ва напсына енгилликлер эте буса, ол шо саялы гюнагъгъа тарый. Ваваслар булан шайтан гъарамны яхшы этип гёрсете ва шогъар бусурманланы тебере. Шайтан муьминни бир гюнагъ

«**илля ллагъ**» деген сёзлер булан эге алмагъа яхшы, неге тюгюл шо сёзлени эшитгенде шайтан артгъа тая.

Айша етишдирген кюйде, Пайхаммар ﷺ булай атгъан болгъан: «**Ким шайтандан гелеген вавасны гъис этсе: «Амманна биллягъи ва би расулигъи» деп уьч керен айтсын, шо гертиден де вавасны тайдырар**».

Бу сёзлери пайда гелтиргени сюгенлер, шоланы гъакъ юрекеден айтмагъа тарыкъ.

Усман ибн аби-Ас булай деп айтгъан болгъан: «**Мен Пайхаммаргъа ﷺ: «Гъей Аллагъны Элчиси ﷺ, шайтан мени де, мени намазымны арасына да ва мен охуйгъанны арасына да къошулгъан, четим этип».** Пайхаммар ﷺ булай деди: «**Шо дюр хинзаб деп айтылагъан шайтан. Сен шону сезсенг, Аллагъдан кемеке тиле ва сол якъгъа уьч керен тюкюр**». Мен шотай этдим ва Аллагъ менден шону арек этди». (Муслим етишдирген гъадис).

Бусурман адам шайтандан ва напсындан гелеген вавасдан гюнагъ алмай, эгер шо гъакъда билдирмесе ва лайыкылы иш этмесе, неге тюгюл ваваслар ол

этдирмеге болмаса, башгъа гюнагъгъа чыгъа, алив этип башгъасын гёрсетмеге уруна ва шотай биринден бирине чыгъа. Шайтан оьзю гюнагъ этегенге ойлашмай, ону аслу мурады бусурман адамны Аллагъ айтгъангъа тынгламакъдан чыгъармакъ.

Напсдан гелеген вавасны гъакъында айтса, о есинден гюнагъ этмеге даим талап эте. Бизге шайтандан ва напсдан гелеген вавасгъа къулакъ асмамакъ буюрула. Масала, намаз къылагъанда ракаатланы санавунда шеклик тувулунса, аз этген деп санамагъа тарыкъ, намаз жувунувда да, оьзге ибадатда да шотай.

Иманлы, яхшы адамлар булан ювукъ-лукъ тутмагъа къаст къылмагъа тарыкъ, яманланы кююп. Шотай этмейгенлер, яманлыкъ ёрайгъан напсны тузагъына тюше яда шайтаны, яман адамланы вавасына тынглап, натижада гюнагъгъа тарый. Пайхаммар ﷺ булай айтгъан: «**Гъар кимни къурдашы бар, шо саялы кимлер булан къурдашыкъ тутагъаныгъызын тергегиз**» (Тирмизи, Гъаким етишдирген гъадис). Шо сёзлерден англашылагъан кюйде, ким-ким булан да къурдашыкъ тутмагъа тюшмей.

Магъаммат
Гъажиев

Ата-анагъа
янашыв

Исламны къанунларына гёре, адамлар оьз яшавун яхшы эте. Ата-анагъа янашыв да ягъада къалмай, Шариат оланы гъюрметлеме бувара. Къуръанны кёп аятында олагъа бакъгъан янашыв абурлу болмагъа герек, яманлыкъ этерден сакъланмагъа талап этиле. Ата-ананы гъайын этив, оланы разилигин къазаныв – женнет агълю болурну, оьмюрюню узакъ этивню, рызкъыны артдыривну аламаты. Ата-ананы гъайын этеген авлетлер бары да ишлеринде Аллагъны кемегин гёре, гъакъ ёлгъа тюше, яшаву енгил бола. Ата-ананы разилиги Аллагъны разилиги булан тувра байлавлу. Шотайлыкъда, «ата-анагъа гъюрмет этив» деген англавгъа не гирегенни ахтарып къарайыкъ.

Ата-анагъа яхшы янашыв ва гъюрмет этив бусурман адабиятда «бирр» деген арап сёз булан англатыла. «Мингъаж» деген китабында имам Навави язагъан кюйде, алимлер «бирр» деген сёзню маъанасын чечип, шогъар яхшы юрекли болув, яхшы янашыв, гелишлик, яхшы ишлер этив, алив къатнав, таби болув гире дей. Бу бары да ишлер яхшы хасият деген англавну тувдура.

«Ан-Нигъая» деген китабында Ибн аль-Асир «бирр» деген сёз ата-анагъа ва ювукъ къардашлагъа бакъгъан борчну кютюв дей. Огъар къаршы чыгъагъан маънагъа «укук» деп айта, демек олагъа яман болув, къыйнав ва ихтиярларын бузув.

Ибн Каркуль «Аль-Матали» деген асарында буса булай яза: «Бирр – яхшы иш этив демек бола, ата-анагъа бакъгъанда буса, шотлагъа яхшы янашыв, олагъа илиякълы, йымышакъ ва таби болув».

Аль-Хафиз Ибн Гъажар аль-Аскалани «Фатгъ аль-Бари» деген китабында язагъан кюйде, ибн Агъйа, ата-ананы гъалал ишлеринде таби болув – олагъа гъюрмет этив бола, деген. Эгер де ата-ана сюйгенин этивню ва сюннет яда жамиятгъа борч ишни (фарз аль-кифая) этивню арасында сайлама тарыкъ буса, ата-анагъа таби болувну алдын этмеге герек. Масала, оьзюне къарамакъ учун авруйгъан ана авлетин чакъыра. Амма анасыны сюйгенин кютемен деп, ол авлет этсе яхшы бир ишни (важжип) къутгъармагъа бола. Важжипни этсе буса, ананы рази этип де болмас. Авлет нени сайлама герек дагъы? Борч тюгюл ишни кююп, ол авлет анагъа къаравну алгъа салмагъа тарыкъ.

Бир гезик Гъасан аль-Басриге ата-анагъа гъюрмет этивню гъакъында сорагъанда, ол булай деген: «Ата-анагъа гъюрмет этив сен олагъа къызгъанмай байлыгъынгни харжлайгъанлыкъда ва олагъа тынглайгъанлыкъда билине».

Бир капирни сорауна

Бир адам сорав берди,
(Мени сынай, озокъда)
–Аллагъ не этген яп-янгыз,
Дюнъя озю де ёкъда?

Соравгъа жавап берме
Адамлар излеп чапмай,
Булай деп айтдым огъар
Дагъы жавап да тапмай:

–Аллагъ гъар заман болгъан,
Тувмагъан, тувдурмагъан,
Яратмагъан бирев де,
Бирев де къурдурмагъан.

Ол–Яртагъан бары да затны,
Бар затны Есси де дюр.
Дюнъяланы да Озю
Тынуву–Сеси де дюр.

Къургъан Ол Аламны да,
Терен гъакъылы булан.
Ясагъан адамны да
Озю, гъакъылыгъы булан.

Гъар затгъа яшав берген,
Рызкъысын, гъайын этип,
Яратгъанларын тергеп
Тура, кемекеге этип.

Аллагъны къувваты кеп
Къыйналмагъа тюшмеген
Шолай сорайгъанлагъа
Ол жагъаннем ишлеген.

Яшавда, яшавлукъда,
Дюнъя да ёкъда, гъатта,
–Бол-деп буюргъан Аллагъ
Сонг болгъан бары да зат.

Ярыкъны-къарангыны,
Сонг кеклени-оурлени,
Сабурлукъ булан къургъан
Дюнъяланы-эрлени.

Сонг денгизлер-сувланы,
Тавланы сонг бары жанны.
Лап артда, алтынчы гюн
Ол яратгъан Адамны.

Чер-чер этген бары жанны-
Барына да тапгъан ер.
Къабургъасындан алып
Адамгъа да этген чер.

Женнетни бары ниъматын
Адамгъа берген Аллагъ.
Ону бары да жанлардан
Сыйлы да гёрген Аллагъ.

Бар жангъа ес де этип,
Баш этген Ол Адамны.
Инангъан тюз гукму этип
Къоллажакъ деп Аламны.

Иблис-мальун, алдатып,
Гъарамгъа гёз бакъдыргъан.
Гъарам емиш ашатып
Женнетлерден атдыргъан.

Гъарам этген терекни
Тийгендокъ емишине,
Альшынгъан Адамны
Къараву, юрюшо де.

Гъарамгъа къол тийгендокъ,
Яшмын яшнап-кёкюрюп,
Бар жанлар булан бирче
Кёклер къала оькюрюп.

–Тынышын алмасын, – деп
Гъарамгъа тийген юрек,
Адам елсиз къалсын, – деп
Еллер де къачгъан арек.

Ичилеген сувлагъа
Ярамас деп тиймеге,
Сувлар да Адам учун
Сюймеген сув бермеге.

Адамгъа табиъ болуп,
Агъымында агъагъан,
Озгенлер де суйгенлер
Бирден токътап къалмагъа.

Гюн суймеген шавласын
Адам учун чачмагъа.
Кёк де, Ай да, Юлдуз да
Суйген ондай къачмагъа.

Адамны хатасына
Къоркъунуп, йылап-улуп,
Жан-жанывар тургъанлар
Аллагъгъа сужда къылып.

Сонг Адамны бары да жан
Душмандай гёргенлер.
Огъар къаршы дав этме
Гъакъ сёзю де бергенлер.

Топуракъ къазапланып,
Адам жынсын къаргъагъан.
–Аягъын басмасын, – деп
Арз этме де къарагъан.

Аллагъ: «Сабурлукъ эт, – деп
Буюргъан бар да халкъгъа.
–Адам сагъа къайтар», – деп,
Айтгъан Ол топуракъгъа.

Адам Цейлонгъа тюшюп,
Гъава Жиддада къалгъан.
Жидда жагъаннем йимик,
Цейлон–Женнетдей болгъан.

Женнетден чыгъагъанда
Адам Аллагъдан къоркъгъан.
Товба этген, кеп йылагъан
Дагъы амалы ёкъда.

Гъава къоркъгъан Адамдан
Айры болагъанына,
Яп-янгыз бош къырларда
Черсиз къалагъанына.

Аллагъ беклеп, бегетип,
Табып буланы эбин,
Гъарисине тюз этип
Берген тийишли ерин.

Бир–бирин излеп олар
Кеп заманлар юрюген.
Кеп сувлардан оьтгенлер,
Кеп къатгъакъгъа сюрюген.

Ахырда бирче жыйып,
Къарлыгъач чер арасын,
Бир ерде табушдуруп,
Басгъан юрек арасын.

Къарлыгъачгъа буюруп,
Адам булан къалмагъа,
Сонг Аллагъ изну берген
Бу черге бир болмагъа.

Шо гюн – бу гюн къарлыгъач
Адамгъа ий, тамаша.
Адамны ожагъында
Уя тиге янаша.

Адамлагъа инана,
Адам йимик сююне.
Гъар йыл къайтма да къайта
Уя тикген уюне.

Дюнъя къурлгъанлы да
Кеп-кеп минг йыллар оьтген.
Адамны авлетлери,
Къайда тюз ёл биз этген?!

Атабыз бир – Адамдыр,
Анабыз бир – Гъавадыр.
Бир ожакъдан болсакъ да,
Балагъ неге явадыр?!

Неге биз къырылабыз?
Неге давайбыз гъаман?
Гъеч бир де болмаймыкен
Бизге эс тапма заман?!

Гюллейбиз бир-биревню
Ябушабыз – урабыз.
Миллет миллетге къаршы
Гъаман давлан турабыз.

Дин якъдан уллу гюнагъ
Адам адам оьлтюрмек.
Бирев биревню къыйнап,
Сонг далилдер гелтирмек.

Яратгъан бу дюнъяланы
Аззаважал Ессибиз
Тилсиз къойгъан буса
Чыгъармедисесиби?!

Ол тил де, жан да берген.
Ол чу алар да жанны.
Оьлюмню, яшавну да
Одур билеген жамын.

Адам давгъа тургъандай,
Яратгъанына къаршы,
Аллагъны ишине де
Сукъмагъа къарай башын.

Машинде ичип чыгъып,
Халкъгъа да зарал эте.
Уруп, авдарып, йыгъып,
Оьлтюрюп, оьлюп гете.

Авария дейлер сонг,
Къыйып биревню жанын.
Машиндени де бузуп,
Тегюп халкъны да къанын.

Оьзлер гюнагълы тюгюл,
Къараса олар гёзден.
Аллагъ буюргъандыр деп,
Табалар айтма да сёз.

Бу дюнъягъа маънасыз
Ёкъ бир зат да гелмеген.
Болса да малсыз-гъалсыз,
Ярамас чы оьлмеге.

Гъарамсыз гъалал ёлда
Ярар оьмюр гёрме де.
Аллагъ буюргъан гъалда,
Гъалал кюйде оьлме де.

Тюк чакъы да гёрмейли,
Адам адам да соя.
–Аллагъу акбар, – деп
Зулму этип жан да ёя.

Бизге чи бары ниъматны
Аллагъ берген къоллама.
Дюнъя толгъан мал да бар,
Ёллар да бар ёллама.

Гюндюз Гюн шавла бере
Гече ай бере ярыкъ.
Гюмез кёкде юлдузлар –
Дагъы не зат тарыкъ?!

Аллагъ еллер де бере,
Янгур да бере Аллагъ.
Биз озюн гёрмесек де,
Бизин гёре чи Аллагъ!

Бир атаны яшлары,
Бир ананы яшлары...
Бир-бирев булан давлан,
Пислемейик башланы.

Шонучун Аллагъ бизге
Явдурар балагълар да.
Къырылып къыр жанлардай,
Турсакъ биз тыш-ятлардай.

Бетине иржаябыз,
Артгъандан яллатабыз.
Арив сёйлеп ялманып,
Биз кимни алдатабыз?

Бизин гёре чи Аллагъ,
Бизин биле чи Аллагъ,
Бизин оюбузгъа да
Гелип гире чи аллагъ.

Биревге тавлу дейбиз,
Биревге къумукъ дейбиз.
Бир-биревге табушуп,
Яшамакъ илыкъ дейбиз.

Бизин яратгъан Аллагъ,
Бизге тил де барген Ол.
Ол бир де айырмайлы,
Бизин бирге гёреген.

Озюнге ёрагъанны
Хоншугъа ёрамасакъ,
Бир-биревден гечмесек,
Рагъмулу къарамасакъ,

Мен къоркъаман Аллагъдан
Бизге балагъ берерден,
Гъабил ва Къабил йимик
Агъа-инилер оьлерден.

Магъаммат Умаров,
Чонтавул юрт.

СОРАВ - ЖАВАП

–Эрини айтгъанын этмей
буса, къатынны гъалы нечик
болур?

–Нечакъы да яман болур.

–Намаз билмейген адам янгыз
Къулгъу охуп къылмагъа ярай-
мы?

–Уйренеген биринчи вакъти (40
гюн) намазны янгылышлар булан
къылса да, къабул этиле деп санала.
Тек шо заман оьтген сонг намазны
борчларын билмесе ярамас.

–Къызышгъа нече йылдан
намаз къылмагъа борч бола?

–Гъайиз гелмеге башлагъан сонг,
къызышлар намаз къылмагъа бор-
чу. Шо бола 12 – 12,5 йыл.

–Тырнакъны къайда ташласа
да яраймы?

–Гесилген тырнакъланы ерге
гёмсе лап яхшы, тек шолай этмеге
имканлыкъ ёкъ буса, ташлап къой-
ма да ярай.

–Суратлар чыгъарып, оланы
биревге де гёрсетмей, альбом-
гъа салып сакълама яраймы?

–Ярай.

– Ашагъанча алдын «Бисмил-
лягъ» деп айтмагъа унутуп
къаламан. Шону эзде сакъла-
макъ учун не этмеге яхшы?

– Столну уьстуне яда гёз гёреген
ерге «Бисмиллягъ» деген язьвну сал-
магъа ярай. Ашагъанча басмаланы
айтмагъа унутгъан адам, ашап турагъ-
анда эсине гелип: «Бисмиллягъи
аввалагъу ва ахирагъу» деп айтмагъа
бола. Маънасы: «Аллагъны аты булан
ашагъанча да, ашап биттенде де».

Аявлу охувчулар, "Мобильный байлав-лукъ" деген рубрика-бызгъа SMS-лер геле. Тюпде шоланы бере-биз. Шолагъа сиз де язмагъа боласыз. Бизин номерибиз: **8988-296-94-22**

– Гороскоплагъа инан-ма яраймы?
– Ярамай, шо сигъручу-лукъ деген уллу гюнагълар-дан санала.

– Намаз жувунмагъан кюйде зувгун тартма, салават салма ярай-мы?
– Ярай.

– Узукъаримни гелеш-миши булан телефон сёйлеме яраймы?
– Ярамай.

– Намазны гюндюзлер кылып болмайгъа-ным саялы. ахшамлар телеп кыылма тюше. Шолай этмеге ярай-мы?
– Гъалиги заманда суйген гишиге намаз кыылмагъа кеп имканлыкълар бар ва шо саялы, бола-бола туруп гъар намазны оз заманында кыылмагъа тарыкъ. Амма шолай этмеге гъатта бажарылмай буса телеп кыыл-магъа да яратыла.

– Намаз этеген адам-гъа сарынлагъа тын-глама яраймы?
– Ярамай.

– Эр-къатын ювукъ-лукъ этген сонг, киринмеген гъалда эри къатынына тий-меге яраймы?
– Тиймеге ярай, тек янгъдан ювукълукъ этгин-че экиси де киринсе яхшы (суннет).

– Уйге адам сурат сал-магъа яраймы?
– Бу масъалада алимле-ни арасында хилаплыкъ бар саялы (бирлери ярай дей, башгълары гери ура), шолай этмесе яхшыдыр.

– Ата-ана яшлары учун намаз кыылмагъа боламы?
– Болмай, гъар ким, Аллагъны алдындагъы бу борчну, озю кютмеге герек.

– Эри къатынына нас сёз айтса, гебини бузу-ламы?
– Бир-бир бек нас сёз-лени айтса бузула, о саялы шондан сакъланма герек.

– Эр-къатын байлан-гъан буса, эри уьч керен айтып салса, салынамы?
– Салына.

– Къайнуланым гёз ачмагъа къоймай, кьолу булан да тий-меге къарай. Мен не этейим?
– Башлап эринге бил-дирежекмен деп къоркъут. Кёмек болмаса, ону атасы-на билдирме герек.

– Иса пайхаммарны атасы ким болгъан?
– Иса пайхаммарны ата-сы болмагъан.

– Арт вакътилерде анам булан яман сёйлеймен ва намазларымны да заманында кыылмайгъан бол-гъанман. Кёмек этгенигизни сюер эдим.
– Пайхаммарны ﷺ гъадислеринде булай айтыла: «Женнет – аналаны аякъ тубюнде», «Ата-ана рази буса, Аллагъ да рази». Шо саялы анагъа янашывну яхшыгъа бютюнлей алыш-дырмаса, ярамас. Намаз кыылмагъанынг саялы да, Къыямат гюн биринчи соралажакъ. Алышынмакъ учун Аллагъгъа дуа эт, иманлы, яхшы адамлар булан ювукълукъ тут.

– Эрим иш ёкъ саялы, Россиягъа гъаракъы ташый. Шо гюнагъмы?
– Ичги булан байлавлу не иш этиле буса да, шо гъарам. Аллагъгъа тавакал этип гъарам ишни къойса, Яратгъаныбыз гъалал ёлну ача.

– Духи намазгъа тиими?
– Тие.

– Айрылгъан къатынымны къайтармагъа сюемен ва шо саялы ону башгъа адам булан гебин кыйдырып, уьч гюнден сонг айырдырып, озюме алмагъа бола-манмы?
– Бу терен маъналы сорав ва ону инче янлары бар, шо сая-лы янгылышдан, гъарамдан сакъланмакъ учун, масъаланы ерли имамгъа билдирип, мекенли жавап алса яхшы.

– Аллагъ буюрса, бу йыл гъаж кыылмагъа сюемен. Шонда узукъарилерим саялы умра кыылсам, олагъа сонг гъаж кыылмагъа борч болажакъмы?
– Имканлыгъы бар адамгъа гъаж кыылмагъа олай да борч.

– Гъижап гиймеге сюемен, тек анам къаршы, адам-лар да «вагъгъабы» деп айтажакъдан къоркъаман.
– Къатынгишиге гъижап гиймеге борч ва адамлардан тюгюл, Аллагъдан къоркъмагъа тарыкъ.

– Бильярд ойнамакъ гюнагъмы?
– Акъча салмай ойнаса, ярай.

– Ата-анам къоймай буса, суюген улан булан къатнама ярай-мы?
– Ата-ана суйсе де, суй-месе де ят уланлар булан къатнама ярамай.

– Эрин бек суймеге яраймы?
– Нечакъты да ярай, яхшы да дюр.

– Къызыяшлагъа машин гъайдамагъа яраймы?
– Ярай.

– Эрге бармагъан кы-зыяшны гюнагъы бол-май дегени тюзму?
– Тюгюл.

– Къолума лезвия булан языв этгенмен, шону ёлагъы таймагъ-ан. Намазым къабул боламы?
– Шолай яра булан намаз кыылмагъа ярай.

– Мен яман аврув булан авруйман ва сав бол-макъ учун Шевченко дейген докторну къай-дасына гёре гъаракъы ичмеге яраймы?
– Эгер де бусурман док-торлар гёрсетген гъалал ёллар кёмек этмеген буса, шолай этип къарамагъа яратыла.

– Сегиз йыл битген яшны артындан намаз кыыл-магъа яраймы?
– Ярай, эгер шо улан буса.

– Деллекчи къатынгъа эргишилени кыыркъмагъа яраймы?
– Ярай, тек бола туруп, эргишилени эргишилер кыыркъса яхшы.

– Школагъа барагъан кыызгъа ягъынма яраймы?
– Ярамай, неге тюгюл къатынгишилер янгыз эри учун ягъынмагъа бола.

– Эр-къатын айрылса, яшлар ким булан къала?
– Етти йыллыкъ чагъына етишгенче яшлар анасы булан къала, эгер ол башгъа адамгъа эрге чыкъмагъан буса. Шо заманда ата яшны озюне алмагъа бола яда яш анасын-да къала, янгы эри рази буса. Ана эрге чыкъмагъан, тек гъакъылдан тайышгъан буса, яшны тарбиясы ана якъдан улланагъа чыгъа. Эгер уллана яшны алмагъа суймей яда имканлыгъы ёкъ буса, яшны ата алмагъа бола. Ана башгъа ерге гёче буса (ата яшайгъан ерден 85 чакъырым арекдеги), шо заман ата яшны озюне алмагъа ихтиярлы. Яшгъа етти йыл битген сонг, гъакъылбалыкъ болгъанча яш ким булан яшажагъын озю сайлай.

Рузнама

Май

Дни	Утрян-ний.	Восход	Обеден-ный	После-обеден.	Вечерний	Ночной
1	3.47	5.40	13.00	16.39	19.52	21.31
2	3.45	5.39	13.00	16.40	19.53	21.32
4	3.43	5.36	13.00	16.41	19.55	21.35
6	3.40	5.34	13.00	16.41	19.57	21.38
8	3.35	5.30	13.00	16.42	19.58	21.41
10	3.31	5.27	13.00	16.42	20.01	21.44
12	3.27	5.27	13.00	16.43	20.04	21.47
14	3.24	5.25	13.00	16.43	20.06	21.50
16	3.20	5.23	13.00	16.44	20.08	21.53
18	3.16	5.21	13.00	16.45	20.10	21.57
20	3.12	5.19	13.00	16.45	20.12	22.00
22	3.10	5.17	13.00	16.46	20.15	22.05
24	3.08	5.16	13.00	16.47	20.16	22.08
26	3.05	5.14	13.00	16.47	20.18	22.11
28	3.01	5.12	13.00	16.47	20.20	22.13
30	2.59	5.12	13.00	16.48	20.21	22.16